Історичний нарис ЯТРК про минуле нашого краю у давні часи за матеріалами з різних джерел:

Швидкоплинні води твої, Дністер, але вони, так само як гори і степи, змогли зберегти в своїй пам'яті те, що відбувалось на їх берегах сотні і тисячі років тому, можуть розказати і про те, що відбувається сьогодні.

Потрібно тільки навчитися розуміти голос ріки...

Дністер – це третя за розміром річка України, яка у своїй історії мала багато назв.

У стародавніх греків – це Тірас, або пізніше Тірас, у римлян – Данастріс, у турків – Турла,у Давній Русі – Днестръ. Цю назву наші предки, найвірогідніше , запозичили у сармртів або скіфів. Адже їхньою мовою перша частина гідронімів "дон", "дана",- означає воду, а друга – "стер", - Південний. Тобто – південна ріка.

Дністер наче велетенським ножем розсікає багатовікову товщу історії нашого краю. Від витоків до гирла береги буквально всіяні пам'ятками древньої матеріальної культури, що своїм корінням ведуть в тисячоліття історії людства.

В Подністров'ї археологи знайшли чимало палеолітичних пам'яток. Це стоянки первісних людей, що датуються періодами раннього палеоліту до великого зледеніння 100 – 40тс. Років до Різдва Христового, середнього палеоліту – приблизно 50 – 35 тис. Років тому.

Звичайно зараз уже зрозуміло, саме ті первісні мисливці й були першими поселенцями на Поділлі. У тому числі і в подністровських скельних печерах, які стали для них надійним сховищем від несприятливих погодно – кліматичних умов, стихійного лиха, а річка та її береги – багатим джерелом продуктів харчування.

Ранній період історії неолітичного населення, що жило в сучасних межах України, тривав починаючи з другої половини VI до початку IV тисячоліття до н.е. У цей час відбувався перехід від мезоліту до неоліту у племен, що жили на південному заході й півдні України, де спочатку склалася буго – дністровська культура, а дещо пізніше-культура лінійно-стрічкової кераміки. Територія, на якій оселилися буго-дністровські племена, охоплювала всю середню течію Південного Бугу і значні райони у долині Дністра, у сучасних межах Молдавії.

На Україні переважно у межах Вінницької області виявлено і досліджено залишки близько 60 поселень буго – дністровських племен.

Буго – дністровська культура є найбільш ранньою на сучасній території України. Вона склалася на основі місцевих мезолітичних племен приблизно в другій половині VI тисячоліття до н.е. На її розвиток значний вплив справляли неолітичні племена Балкан і Нижнього Подунав'я, звідки до буго – дністровців проникали навики ведення відтворюючих форм господарства, зокрема землеробства і скотарства. Проте в їх житті важливу роль продовжували відігравати мисливство і рибальство. Поселення розміщувались на високих річкових терасах.

Посуд племен буго – дністровської культури представлений горщиками і мисками – чашами, форма, технологія виготовлення та особливо мотиви орнаменту яких свідчать про етнічну самобутність культури цих племен.

Племена буго – дністровської культури виробили свої, не властиві жодній з інших культур на сучасній території України, орнаментальні мотиви, основу яких утворюють криволінійні композиції з крапковиим або прокресленим заповненням иіж смугами основи

композиції. Картографування знахідок посуду з цим орнаментом чітко окреслює район поширення буго – дністровських племен. Саме на підставі типологічного зіставлення форм посуду й орнаментальних схем встановлюється генетична спорідненість буго – дністровських племен з населенням Балкан.

Наприкінці V – на початку IV тисячоліття до н.е. буго – дністровська культура, що проіснувала понад тисячу років, припиняє свій розвиток, а її носії сходять з історичної арени. Дослідники вважають, що вони взяли участь у формуванні трипільської культури епохи міді.

На придністровських землях є численні пам'ятки трипільської археологічної культури. Трипільці мешкали тут з V-VI тис. до н.е. приблизно до 1500р до н.е. до появи кіммерійців, які потому тривалий час населяли Придністров'я. Згадка про кіммерію, яку за територією, часом і етнохарактеристикою вважають спадкоємницею трипільців, є у поета-мандрівника Гомера – авторв безсмертних "Іліади" та "Одісеї".

Це напевно найдавніша письмова згадка про Україну, бо зміна назв людності не відбувалась ніколи раптово. Віками назви існували поряд, мирячись, або змагаючись між собою.

На межі II-I тисячоліть до н.е.на зверхність над кіммерійцями починають претендувати скіфські племена.

До початку 1-го тисячоліття, коли протистояння загострилося до краю, на лівому березі Дністра в понизі річки Жван, що приблизно за три десятки кілометрів від гирла Лядови зібралось всенародне віче кіммерійців. Народ не підтримав заклику правителів стати на смертний бій зі скіфами.

Стався заколот і різанина, в якій загинуло багато людей, включаючи правителів, а скіфи, які прийшли, заволоділи безлюдною країною.

Це були носії однієї з найсамобутніших культур на землях майбутнього праслов'янського світу.

Добре знали про них в Древній Греції і Римі, де на ту пору вже виникла первинна європейська писемність і наука. Саме за скіфів наші землі набули значення хоч і віддаленого, але важливого осередку античної цивілізації.

Могутність скіфської імперії дозволила скіфам наприкінці V-на поч. IVст. До н.е. вирушити походом на захід і підкорити фракійців, що мешкали на берегах Дунаю.

Однак, як це інколи трапляється, перемога призвела до занепаду скіфської імперії, адже потім скіфам довелося зіткнутися з військом Філіппа Македонського (батька Олександра Македонського).

339 р. До н.е. Скіфія зазнала такої поразки, що вже так і не спромоглася підвестися з колін. Десь сторіччя потому на цих землях з'явилося інше могутнє плем'я кочівників зі сходу – сарматів. Хоча вони деякий час мирно співіснували зі скіфами та греками, що жили тоді у Північному Причорномор'ї, згодом їх племена стали агресивнішими і вже десь в середині III-го сторіччя до н.е. сармати знищивши скіфів, майже на 7 століть стали повновладними господарями земель від Тоболу до Дунаю – з III в. до н.е. до IV в. н.е.

Римський історик Тацит Публій Корнелій (прибл. 58- після 117р.) у своїх працях, що висвітлюють історію Риму першим систематизував важливі і достовірні відомості

про мешканців Західного Надчорномор'я – сарматів та венедів. Згідно його опису сармати все життя проводять на возах і конях, це відрізняє їх від венедів, які споруджують собі будинки, носять щити і пересуваються пішки.

Батько історії Геродот (490 – 430рр. до н.е.) свідчить про сарматів.

" На чолі народу царі. І жінки сарматські вдягаються як чоловіки і їздять верхи на полювання і на війну разом з чоловіками."

Римський історик Альміан Марцелін (III ст. до н.е.) писав: вони (сармати) не займаються хліборобством, годуються тільки м'ясом, а ще частіше молоком.

Куди б не штовхнула їх доля, вони завжди у себе вдома, женучи перед собою табуни всякої худоби і більше всього піклуючись про коней.

З дитинства звичні до верхової їзди, вони вважають для себе за безчестя ходити пішки.

Слід сказати, що за часів, про які йдеться саме відбувалися тривалі, всесвітні міграції народів і так уже склалося, що землі майбутньої України перебували в самісінькому центрі цих переміщень

По території сучасної Молдавії прокордон Римської імперії. Тому Подністров'я ніколи не було для античних греків і римлян невідомою землею.

В ті часи антична культура мала великий вплив на розквіт міст Причорномор'я і Подністров'я. Саме тут, як зазначає відомий російський історик М.Покровський у першому томі своєї праці "Русская история", вже при Геродоті були торгові міста зі змішаними напівеллінським, напіввварварським населенням і елінською культурою – далекіпопередники "матері міст руських".

Найбагатішим серед них на території сучасної України було тоді місто Ольвія, розташоване в гирлі річки Буг.

Серед інших важливих міст можна назвати Пантікапей (нині Керч), Херсонес, Феодосію, Тіру (нині Білгород – Дністровський).

Також по річці Дністер були ще відомі античні міста Клепідава та Метоній, які згадуються в трактаті II ст. "Географія" олександрійського астронома, географія та матеиатика Клавдія Птоломея. Найвірогіднішими наступниками цих міст вважаються Ямпіль та Могилів Подільський. Ще до XVII століття знаходили сліди античних поселень. Знахідки так зацікавили тодішнього власника цих земель графа Потоцького, що він запросив вчених для детального дослідження. Спираючись на висновки і відкриття Клавдія Птоломея, який на своїй географічній карті Сарматії розташував на Дністрі приблизно в місцях про які йде мова міста Клепідаву і Метоній, польський вчений Садовський у своїй спробі локалізації цих міст, виходячи із теоретичних міркувань відносно редукції Птоломеєвих градусів довготи, зредукував довготу Птоломея до нашої сітки у співвідношенні 180 : 126 і на підставі свого обчислення запропонував таку локалізацію: Клепідава – Ямпіль, Метоній – Могилів – Подільський.

Про істинність цих міркувань заговорили знову більш як за два століття потому, коли наприкінці XX ст. На Ямпільщині знайшли те, чим не може похвалитись жодне інше місто, яке б хотіло вважати себе попередником Клепідави.

"1984 рік увійде в історію української археології як одна із найвизначніших дат" – сказав науковий працівник інституту археології АН України Олександр Симоненко.
Саме в цьому році в одному із курганів, що біля села Пороги Ямпільського району, був досліджений пам'ятник, рівного якому за своїм науковим значенням ще не було. Експедицією Вінницького краєзнавчого музею було відкрито поховання сарматського вождя та жінки, що жили в 80 – 70 рр.н.е.

Одразу після віднайдення поблизу Ямполя поховання сарматського царя, києвські та вінницькі історики висловили припущення що саме тут, на півдні Поділля був розташований адміністративний центр сарматів – столичне місто Клепідава, а ім'я

царя – Інесмей. Він жив в I ст. н.е, мав велике військо, був володарем Ольвії, де карбувалась срібна монета з написом "цар Інесмей", на ній поряд з профілем царя була вибита тамга – сарматський родовий знак. Ці монети відносяться до тогож часу, що і знахідки на Ямпільщині. Така ж тамга викарбувана на речах в похованні вождя.

В древньому кургані були знайдені золота гривна – символ верховної влади та інші

унікальні золоті та срібні речі, прикраси, військове спорядження. Безцінні скарби знайденні і в жіночому похованні.

Сам спосіб поховання – в дубовій домовині з укладенням тіла в могилі головою на захід за нинішнім хистиянським звичаєм дає науковцям підстави говорити про розповсюдження християнства в Подністров'ї вже в І-х століттях н.е.

Не зайвим буде нагадати, що у римських авторів письмові згадки про поширення християнського віровчення на східному березі середньої течії Дністра з'явились також на рубежі ІІ – ІІІ ст. Наприклад у християнського богослова і письенника Квінта Септилія Тертуліана (160 – 220) читаємо: "... підкорились Христу краї сарматів, даків...".

Спираючись на історичні матеріали, можна стверджувати, що Інесмей загинув у бою з римлянами.

Римський історик І ст.н.е. Корнелій Тацiт повідомляв про набіги сарматів на Мезію, римську провінцію. За його ж свідченнями в 69 р. Відбулася одна з перших серйозних сутичок сарматів з римлянами.

Історик Гай Светоній Транквіл, який жив у той же час, у своїй праці "Життя дванадцяти царів" згадує про сарматів у контексті розповіді про правління імператора Доміціана (81 – 96 рр н.е.). До речі приблизно цими роками датується смерть царя Інесмея. В першоджерелі сказано, що правитель Римської імперії Доміціан "...походи здійснював частково за власним бажанням, частково по необхідності: за власним бажанням проти хаттів, по необхідності – один похід проти сарматів, які знищили його легіон з легатом і два походи проти дакійців.

Після нелегких битв він відзначив подвійний тріумф над хаттами і дакійцями, а за перемогу над сарматами лише підніс лавровий вінок Юпітеру Капітолійському".

Найвірогідніше саме у цій битві загинув сарматський цар, що свідчить не про сутичку місцевого значення, а про розгром.

За Тацітом воювати пішки сармати не могли зовсім, історики припускають, що битва відбувалась у негоду і в'язли і можна уявити як цю жахливу суміш людей і коней спокійно вирізали римські легіони. Цим і пояснюють поразку сарматів та загибель їхнього царя. Останній притулок для Інесмея і його дружини стала земля поблизу Сарматської столиці – Клепідави. Їх поховали у кургані згідно своїх традицій і звичаїв та з належними почестями.

Середнє Подністров'я після 87 р. належало до Дакії (пізніше Молдова), його підкорив дакійський цар Децибал.

Потім протягом кампаній 101 – 102 та 105 – 106 рр. Ці землі були підкорені легіонами римського імператора Траяна, що перетворив їх у римську провінцію.

Провінція проголошувалась власністю римського народу, управлялась намісниками і забезпечувала утримання гарнізонів римських воїнів.

Впродовж чотирьох місяців 107р.н.е. Траянтсвяткував розкішні тріумфи на честь перемоги над Дакією.

Імператора зустріли в Римі посли з різних країн, в тому числі і з далекої Індії. На честь перемоги були дані грандіозні ігри в цирках і Колізеї. Було винищено 11000 рідкісних диких звірів. На арені змагалися 10000 пар гладіаторів. В центрі площі була споруджена колона висотою в 40м. , покрита рель'єфними картинками, що зображали епізоди війн з даками. Зверху була поставлена статуя, яка зображувала імператора – переможця.

Завоювавши Дакію Траян ввів в неї багаточисельні колонії ветеранів, а також переселенців із Італії і західних провінцій.

В розповсюдженні римських форм життя і культури у новоствореній провінції велику роль відіграла римська армія. Римські легіони розташувалися в постійних добре облаштованих таборах, навколо яких виникали поселення міського типу – канаби, де

проживали сім'ї воїнів, торговці і ремісники, що постачали легіони необхідними виробами і товарами.

Разом із причорноморськими містами під владу Риму попали і міста Клепідава і Метоній. У той же час вони вже були укріпленими і багатолюдними, в них римляни спорудили навіть водогони з мідних труб.

Знайдені в 19столітті в Подністров'ї римські монети є ще одним матеріальним підтвердженням присутності Римської Імперії на наших землях.

Вмістечку Мурафа Стара Ямпільського повіту знайдені римські монети Ліція Вєра 166р. По Різдві Христовім, імператриці Отацилли 244 – 249 р. (Зберігалися в сховищі Кам'янець – Подільського).

Згідно звіту Імператорської Архівної Комісії за 1890р. В містечку Горишківка Ямпільського повіту в 1890р. На економічному полі селянка Домнікія Бурачковська знайшла глиняний горщик з 74 римськими срібними монетами І і Ііст. По Р.Х. (Імператорська Архівна Комісія за цей скарб заплатила Бурачковській 15 руб. І передала монети в Ермітаж).

Біля 1870р. Знайдений був горщик, наповнений римськими срібними монетами – денаріями; із них 4 знаходяться в Кам'янецькому сховищщі; 2 Фаустини Старшої (141 – 161р.р.) 1 Фаустини Молодшої (161 – 175р.р.) і 1 Сабіни (126 – 138р.р. по Р.Х.)

130 років римська військова присутність надійно захищала корінне населення від нападу варварів і без сумніву стала найбільшим гарантом розвитку християнства. Відомо, що в ті часи в Криму, в Інкерманському краї вже нараховувалось 75 церков і понад 2 тис. Віруючих. Десятки висічених в скелях вздовж Дністра церков, скитів і монастирів які збереглися тут від початку нової ери, є свідченням поширення християнства в землях Подністров'я на 900 років раніше від прийняття віри Христової київським князем Володимиром.

Це опосередковано підтверджує і історія Румунської православної церкви, яка початки християнства на території сучасної Румунії (Дакії , що колись межувала, а подекуди і володіла Подністров'ям) відносить до апостольських часів і пов'язує з діяльністю апостола Андрія Первозванного та учнів св.апостола Павла. Після припинення римського панування у 217р. На цій території проповідували і римські, і константинопольські місіонери. Така поступова діяльність християнських проповідників призвела до перманентної християнізації населення – на відміну від багатьох народів-неофітів у румун не було одночасного масового хрещення, їх єпископи вже брали участь у ІІ-му Вселенському Соборі.

Ця спільність історії дає змогу зрозуміти, що античні міста (серед них і Клепідава) були важливими осередками розповсюдження християнства від часів його зародження.

Історія нашої землі насичена різними подіями, вона цікава і багата у будь-які періоди.

Починаючи з ІІІ-го ст. Вслід за римлянами на Поділля і до Подністров'я прийшов прагерманський народ – готи, який з 230 року на 120 літ майже повністю підкорив цей край. Готи знищили торгові центри Сарматії, відрізали їх від античних міст Причорномор'я. Більшість сарматів перейшла на осідлий спосіб життя, підкорившись готам. Так завершився вплив сарматів на розвиток слав'янського етносу. В IVст. Готське царство було розгромлене гуннами, ім'я сармат щезає.

Але залишилась пам'ять, яку ми бережемо про своїх звитяжних пращурів, про видатну постать – царя Інесмея та Клепідаву – столицю сарматів, де зараз живуть ямпільчани.

Це наша дорогоцінна спадщина. Вона втілює в собі віхи історичного шляху українського народу, який протягом багатьох віків долучався до поступу людської спільноти і був невід'ємний від європейської цивілізації, становлення християнських традицій.

Зв'язок тисячоліть триває...